

ENVIRONMENTÁLNA POLITIKA A MEDZINÁRODNÝ OBCHOD

Michal KORAUŠ

ENVIRONMENTAL POLICY AND INTERNATIONAL COMMERCE

ABSTRAKT

Vzťah medzi obchodom a životným prostredím je značne zložitý a charakterizujú ho protirečenia, zložité dilemy a kompromisy. Podľa definície je medzinárodný obchod sústava ekonomických vzťahov medzi krajinami. Tieto vzťahy sú regulované medzinárodnou politikou.

Kľúčové slová: životné prostredie, medzinárodný obchod, environmentálne dôsledky, environmentálna politika,

ABSTRACT

The relationship between commerce and environment is greatly complex and characterised by contradictions, difficult dilemmas and compromises. By definition, international commerce is a system of economic relationships among countries. These relations are regulated by international policies.

Keywords: environment, international commerce, environmental consequences, environmental policy

Úvod

Okrem mnohých iných oblastí má na životné prostredie vplyv aj obchod a v politickom zmysle z toho vyplýva i vzájomný vzťah medzi obchodom a ochranou životného prostredia. [4] Možno identifikovať tri rôzne typy vzťahov medzi obchodom a životným prostredím, z ktorých každý ukazuje, akým problémom je hodnotiť, či je obchod pre životné prostredie priaznivý alebo škodlivý.

- Obchod je založený na komparatívnej výhode – výroba určitých komodít sa koncentruje v krajinách, kde sú výrobné faktory pre výrobu týchto komodít najlacnejšie. To však môže niekedy viesť k výrobe, ktorá vyčerpáva zdroje a znečisťuje životné prostredie. Medzinárodný obchod podporuje účinnejšie využívanie zdrojov, čo znamená menšiu environmentálnu škodu v prepočte na jednotku produkcie.
- Druhý vzťah vzniká v dôsledku vplyvu štátnej politiky na obchod. Nástroje domácej environmentálnej politiky ako dane, zákazy, poplatky a dotácie majú vplyv na medzinárodnú konkurencieschopnosť priemyslu. Preto priemyselné nátlakové skupiny lobujú vlády a medzinárodné organizácie, aby si zabezpečili optimálnu politiku podľa vlastných predstáv. Takýto prístup má nepriamy vplyv na životné prostredie v závislosti od presadzovanej politiky.
- Vzájomné vzťahy sa vytvárajú v dôsledku vplyvu, ktorý má konanie jedného štátu na iné štáty.

Vzťah medzi obchodom a životným prostredím nemožno oddeľovať od nerovnomerného rozdeľovania bohatstva na zemi. Boj proti chudobe vyžaduje zvyšovanie produkcie rovnako ako spravodlivejšie rozdeľovanie príjmov – vnútri krajín ako aj medzi krajinami. Bohaté krajiny pravdepodobne neobmedzia svoju úroveň produkcie a spotreby, preto je nevyhnutný rast svetovej produkcie, ktorý zaťažuje viac životné prostredie. [2]

Medzinárodný obchod a využitie zdrojov - obchodné trendy

Medzinárodný obchod od druhej svetovej vojny narastá veľmi rýchlym tempom – jeho hodnota sa v rokoch 1950 –1990 zvýšila viac než desaťnásobne. V globálnom meradle narastá obchod rýchlejšie ako produkcia. Čím rýchlejšie rastie obchod oproti výrobe, tým otvorenejšie a vzájomne závislejšie sa stávajú ekonomiky. Otvorené ekonomiky dosahujú rýchlejší ekonomický rast, opatrenia obmedzujúce vývoz a dovoz majú nepriaznivý vplyv na rast v rozvojových krajinách. [3]

Prvým dôsledkom rastúcej vzájomnej závislosti je to, že medzinárodný obchod čoraz viac určuje čo, kde a ako sa vyrába. Aj to má vplyv na lokalizáciu, charakter a intenzitu environmentálnych vplyvov produkcie. Druhým dôsledkom narastajúcej vzájomnej závislosti je to, že základnou podmienkou pre stabilný ekonomický rast je konkurencieschopnosť hospodárstva krajiny. [5] Za zavedenie environmentálnych stratégií, ktoré môžu ohroziť konkurencieschopnosť krajiny treba zaplatiť politickú daň, pretože ekonomické záujmové skupiny budú na politikov krajiny vyvíjať nátlak. [7]

Protichodné názory na environmentálny vplyv obchodu

Medzi odborníkmi na vzťahy medzi obchodom a environmentálnym prostredím panujú protichodné názory :

- Medzinárodný obchod a medzinárodná špecializácia podnecujú koncentráciu spotreby tovaru vyrobeného v iných krajinách spôsobom náročným na zdroje. Spotrebiteľ preto nemá predstavu o environmentálnych nákladoch potrebných na výrobu tovaru – tieto znáša vyrábajúca krajina. Priemyselné krajiny si tak privlastňujú neúmerný podiel so svetových prírodných zdrojov. Pretože svetové trhové ceny neodrážajú relatívnu vzácnosť environmentálnych tovarov v súčasnosti alebo v budúcnosti, tempo exploatacie životného prostredia presahuje ekonomicky únosnú mieru.
- Druhý názorový prúd zdôrazňuje prínosy, ktoré možno prostredníctvom voľného medzinárodného obchodu získať. Takýto obchod vedie k maximálnej produkcii a k najvyššej novej úrovni prosperity v zúčastnených krajinách. Medzinárodný obchod núti výrobcov využívať zdroje čo najúspornejšie a takto ich chráni, obmedzenia pre medzinárodný obchod sú takmer bezvýznamným spôsobom ochrany životného prostredia a sú často kontraproduktívne.

Vplyv medzinárodného obchodu na životné prostredie preto nemožno opísať jednoduchým spôsobom.

Teória medzinárodného obchodu

Všeobecná teória, ktorá vysvetľuje medzinárodný obchod – teória komparatívnej výhody – je založená na viacerých predpokladoch.

- Existencia dokonalej konkurencie znamená, že ani jedna trhová strana nemôže sama ovplyvňovať ceny na danom trhu.
- Nezasahovanie štátnych orgánov do fungovania trhu a rovnosť súkromných spoločenských nákladov a výnosov (znamená, že náklady a výnosy na ktorých súkromné subjekty zakladajú svoje správanie by sa mali rovnať nákladom a výnosom ktoré pociťuje spoločnosť). Ak sa tieto podmienky plnia, voľný trh umožňuje v obchodujúcich krajinách maximálnu úroveň prosperity, pretože každá krajina vyrába tovary, pri ktorých je najefektívnejšia a dováža tovary, ktorých výroba efektívna nie je.

Akékoľvek obmedzenie obchodu bude znižovať bohatstvo zainteresovaných krajín. Niekedy nie sú splnené podmienky – výroba poškodzuje životné prostredie a výrobca nemusí za to platiť, takže súkromné náklady na výrobu sú nižšie ako spoločenské. Ak vláda zavedie environmentálnu politiku, ktorá zvýši cenu, zníži sa export tovaru – zníži sa spoločenská prosperita krajiny. [8]

Stupeň vzácnosti prírodných zdrojov sa v krajinách líši a rôzne krajiny pripisujú prírodným zdrojom rôznu spoločenskú hodnotu. [6] V týchto rozdieloch spočíva vznik komparatívnych výhod a nevýhod v medzinárodnom obchode. Vyrovnanie týchto hodnôt a environmentálna politika, ktorá je na nich založená, by tieto komparatívne výhody odstránila a znížila by prípadné priaznivé vplyvy obchodu na životné prostredie. Avšak tam, kde je ohrozený medzinárodný spoločný majetok – podnebie, tam je potrebná medzinárodná spolupráca s prihliadnutím na stupne ochrany a opatrenia.

Environmentálne dôsledky obchodnej politiky

Optimálna politika je účinná – dosahuje svoje ciele a úsporná – dosahuje ich s minimálnymi nákladmi. Cieľom environmentálnych stratégií je zredukovať znečistenia a znížiť úroveň exploatacie prírodných zdrojov. Základným pravidlom je, že intervencia, ktorá sa robí s cieľom napraviť deformáciu v ekonomike, t. j. nerovnosť spoločenských a súkromných nákladov, by sa mala uskutočniť čo najbližšie k zdroju deformácie, pretože ak sa uskutoční ďalej od zdroja stráca na účinnosti. [9]

Vlády majú k dispozícii na realizáciu politiky určité nástroje – dane, dotácie, zákazy, limity.. Niektoré nástroje sa používajú na intervenciu v domácom hospodárstve, iné na hraniciach štátov – dovozná a vývozná poplatky, kvantitatívne obmedzenia, technické normy a priame zákazy obchodu. Opatrenia používajúce sa na hraniciach štátov sa považujú za menej účinné, pretože nespĺňajú kritéria optimálnosti. Obchod je spojovacím článkom medzi výrobou a spotrebou. Environmentálne škodlivé vplyvy sú takmer vždy výsledkom výroby či spotreby. Politické opatrenia, ktoré sa snažia ovplyvniť obchod neriešia jadro problému, preto sú zriedka účinné. [1]

Rozvoj a obchod

Chudobné krajiny sa často označujú ako krajiny rozvojové. Rozvoj je mnohodoménový proces. Zahŕňajúci podstatné zmeny v sociálnych štruktúrach, v postojoch verejnosti a štátnych inštitúciách, rovnako ako zrýchlenie ekonomického rastu, zníženie nerovnosti a odstránenie absolútnej chudoby. Ekonomický rozvoj je vo všeobecnosti charakterizovaný industrializáciou a rastúcou urbanizáciou.

V neskoršej fáze vývoja sa najrýchlejšie rastúcim odvetvím ekonomiky stáva sektor služieb. Počas tohto procesu dochádza k diverzifikácii exportu rozvojových krajín. V ranných fázach vývoja sú hlavnými exportnými komoditami primárne produkty, v neskorších fázach sa dôležitejšími stávajú priemyselné výrobky.

Rozvojové krajiny na veľmi nízkom stupni rozvoja sú z hľadiska príjmov z exportu často závislé od jedného alebo obmedzeného počtu primárnych produktov. Takáto veľká závislosť spôsobuje zraniteľnosť týchto krajín voči poklesu cien na svetovom trhu. Produkcia primárnych produktov je náročná na prírodné zdroje a vo väčšine prípadov spôsobuje environmentálne problémy. Environmentálne problémy súvisiace s obchodom v týchto rozvojových krajinách, sú úzko späté s problémami rozvoja. Znamená to, že ich možno väčšinou vyriešiť iba štruktúrne – celkovým rozvojom. Rozvoj vyvolá

diverzifikáciu produkcie a to znamená menej jednostranných environmentálnych vplyvov a environmentálne priaznivejšiu výrobu. Jedným zo spôsobov, ktorý by v tomto smere mohol pôsobiť stimulujuco je zrušenie obchodných bariér, ktoré boli zavedené na produkty spracovateľského priemyslu. Tlak na najchudobnejšie krajiny aby vyčerpávali svoje environmentálne zdroje kvôli exportu, by bolo možné zmierniť aj štedrejšími reštrukturalizačnými úverovými programami a odpustením dlhov.

Medzinárodný obchodný systém – GATT/WTO

Pravidlá a princípy, ktorými sa riadi svetový obchodný systém sú zakotvené vo Všeobecnej dohode o clách a obchode – GATT, ktorá sa rozšírila na Svetovú obchodnú organizáciu – WHO v apríli 1994.

Hlavnými zásadami GATT/WHO sú nediskriminácia, transparentnosť, rovnaké podmienky a reciprocity, t.j.

- nediskriminácia – realizuje sa pomocou mechanizmu najviac uprednostňovaný štát (ústupok dohodnutý medzi dvoma krajinami sa automaticky rozširuje na všetkých členov)
- transparentnosť – odsúhlasilo sa že ako jediný nástroj obchodnej politiky sa budú používať clá
- rovnaké podmienky – rovnaké zaobchádzanie s domácim i dovážaným tovarom
- reciprocity – prostriedok na vyváženú právu, záväzkov, nákladov a výnosov členských krajín

Kritériá pre optimálnu politiku

Princíp, že používateľ zdroja (znečisťovateľ), ktorý nemá stanovenú cenu by mal platiť za využívanie tohto zdroja stanoví, že používateľ vzácných alebo obmedzených zdrojov by mal platiť kolektívnym vlastníkom prírody – spoločnosti, aby napravil alebo kompenzoval vzniknutú škodu. Princíp spravodlivosti znamená, že náklady na ochranu životného prostredia by mali niesť tí, ktorí profitujú, alebo profitovali z jeho environmentálnej degradácie, berúc do úvahy ich schopnosť platiť.

Záver

Medzinárodná spolupráca viedla k mnohým dohodám. Dohody, ktoré sa zameriavajú na úzko definované problémy, na riešenie ktorých sú dostupné prostriedky a verejná podpora sú pomerne úspešné. Dohovory, ktoré sa snažia riešiť rozsiahle a zložité problémy sú málokedy úspešné – prípad klimatických zmien. Medzinárodný obchod stimuluje produkciu, ktorá spôsobuje environmentálne poškodenie, prispieva však aj k hospodárnejšiemu využívaniu prírodných zdrojov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] KORAUŠ, A. Finančný marketing. - Bratislava : Sprint dva, 2011. 536 s. ISBN 978-80-89393-31-2.
- [2] BELÁS, J. The Impact of the Financial Crisis on Business Ethics in the Banking Sector? A Case Study from Slovakia. - In Národohospodársky obzor, Číslo 3/2013
- [3] BELÁS, J. a kol. Finanční trhy, bankovníctví, pojišťovnictví. Žilina: Georg, 2013. 596 s. ISBN 978-80-8154-024-0
- [4] RUSKO, M., 2004. Environmentálne orientovaný manažment v praxi manažéra. Žilina: Strix. ISBN 80-969257-1-7
- [5] RUSKO, M. - KRÁLIKOVÁ, R.: Implementation of Environmental Oriented Monitoring in the Manufacturing Company 2013. In: Advanced Materials Research. Vol. 816-817 (2013), p. 1225-1230. ISSN 1662-8985
- [6] [on-line] Available on - URL: www.minzp.sk
- [7] [on-line] Available on - URL: www.is.muni.cz
- [8] [on-line] Available on - URL: <https://mitpress.mit.edu>
- [9] [on-line] Available on - URL: www.amazon.com/Business-Environmental-Policy

ADRESA AUTORA:

Michal KORAUŠ, Ing., MBA, ASBIS SK, spol. s r.o, Tuhovská 33, 811 05 Bratislava, Slovenská republika

RECENZENT:

Vojtech KOLLÁR, prof. Ing., PhD., Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, Ústav verejnej správy, Furdekova 16, 851 04 Bratislava 5, Slovenská republika